

Ju 2019/02172/L5

Remiss angående SOU 2019:32 Straffrättsligt skydd för barn som bevittnar brott mellan närstående samt mot uppmaning och annan psykisk påverkan att begå självmord

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejourer i Sverige, Roks, är en feministisk organisation vars uppgift är att synliggöra och motverka mäns och killars våld mot kvinnor, tjejer och barn. Vårt mål är att bidra till en förbättring av kvinnors och tjejers livsvillkor. Roks arbetar för att synliggöra sambanden mellan kön, makt och våld samt öka kunskapen och kompetensen i dessa frågor såväl inom som utom organisationen. För Roks innefattar mäns våld mot kvinnor och tjejer utsatthet för fysisk och psykisk misshandel, pornografi, prostitution, sexuellt våld och trakasserier.

Roks ser att mäns våld kan drabba alla kvinnor och tjejer, men också att kvinnors och tjejers livsvillkor och livsrum kan variera beroende av etnicitet, social tillhörighet, ålder, sexualitet, funktionshinder och missbruk. Därför är det nödvändigt att belysa både de erfarenheter som skiljer och de som förenar kvinnor och tjejer. Roks uppmärksammar att mäns våld mot kvinnor och tjejer även drabbar barn som lever i våldets närhet. Vi vill därför synliggöra barnens situation och bidra till en förbättring av deras livsvillkor.

Kärnan i Roks verksamhet är stödet till lokala kvinno- och tjejourer i deras utveckling och arbete för kvinnor, tjejer och barn som är utsatta för mäns våld.

Sammanfattande synpunkter

Roks svar begränsar sig till utredningen i den del den behandlar skapandet av ett så kallat barnfridsbrott.

Roks välkomnar en kriminalisering av att låta barn bevittna våld utövat av en närstående mot närstående.

Roks är mycket kritiska mot att kriminaliseringen endast omfattar bevittnande.

Roks anser att redan risken att barnet utsätts för att bevittna våld ska omfattas av kriminaliseringen.

Roks är mycket kritiska till den könsneutrala inramning inom vilken utredningen diskuterar den aktuella brottsligheten. Därmed osynliggörs det omfattande samhällsproblem som mäns våld mot kvinnor och barn utgör, ett osynliggörande som spelar det motstånd som utredningen samtidigt tecknar i sin bild av dagsläget, mot att låta reformer som stärker barns rätt att få genomslag.

Roks välkomnar att barn ges ett eget ombud i mål som rör barnfridsbrott

Roks anser att ansvar för barnfridsbrott ska medföra att vårdnaden fräntas förövaren

Roks vill understryka vikten av att handläggningen av dessa mål sker skyndsamt.

Roks anser att en gemensam handläggning av dessa mål – huvudbrott och barnfridsbrott – kan stärka brottsoffrens ställning i båda målen och välkomnar en sådan ordning.

Roks ser att det finns risker med reformen eftersom fäders våld mot mödrar – mäns våld mot kvinnor – kopplas till barnet, samtidigt som fäders rätt till barn har en mycket stark ställning i svensk rätt och rättspraxis, och denna spänning inte lyfts i utredningen.

Fördjupade synpunkter

Roks välkomnar en kriminalisering av att låta barn bevittna våld. Roks är dock mycket kritiska till att det med bevittna endast avses att se eller höra våldet och att bevisning kommer att behöva föras kring detta.

Roks ställer sig därför bakom vad Kvinnohusföreningen i Umeå respektive Kvinno- och tjejjouren i Umeå har anfört i sitt gemensamma yttrande. Vi anser i likhet med dem att redan *riskan* för att barnet utsätts för att bevittna våldet bör utgöra gränsen för kriminaliseringen, nämligen bedömt utifrån om barnet har befunnit sig i den gemensamma bostaden eller på liknande sätt i nära anslutning till huvudbrottets förövande.

Givet de allvarliga konsekvenser som tecknas av våldet i utredningen, för barnets hälsa på både kort och lång sikt, bör redan risktagandet att barnet utsätts för att bevittna våld mot närstående anses så pass klandervärt att gärningen utgör grund för kriminalisering.

Vi anser inte att legalitetsprincipen träds för när härvid. "Bostaden" respektive "i nära anslutning till våldet" går att avgränsa i praxis på ett sådant sätt som är tillfredsställande menar vi. En dylik lösning har också valts på Nya Zeeland.

Vidare finns det skäl att starkt kritisera hur begreppet bevittna i form av att se eller höra våldet anses utgöra bestämmande för om skada i relation till våldet som utövas av oftast pappan mot mamman uppstår. Roks avvisar helt detta synsätt men inser samtidigt att legalitetsskäl reser vissa hinder för en tillfredsställande utformning.

En möjlig väg är att som ovan föreslås kriminalisera även risken för att barn bevittnar våldet genom att låta brottet omfatta våldsutövning när barnet befinner sig i bostaden eller i nära anslutning till brottet. Då en förälder har ett långtgående ansvar för sina barns trygghet och då ansvar enligt föreslagen kriminalisering förutsätter ett grundbrott, framstår det inte som på kollision med legalitetshänsyn att kriminalisera risktagande i relation till barnets bevittnande och knyta det till att barnet är i bostaden eller annars i närheten.

Allmänna reflektioner över fältet "reformer för att stärka barns och kvinnors skydd mot mäns våld" kopplade till utredningens könsneutrala hållning

Samhället har i omgångar tagit initiativ för att stärka barns skydd när de lever i familjer där (oftast) pappan utövar våld mot (oftast) mamman. Utredningen nämner bland annat skärpta skrivningar i socialtjänstlagen och införandet av vissa särskilt försvårande omständigheter i brottsbalkens regler om straffmätning.

Samtidigt har dessa förändringar inte lett till önskade effekter. Utredningen lyfter fram att de vägar för att uppnå ett fullgott barnskydd som har prövats därför behöver kompletteras med en kriminalisering av att utsätta barnet för att behöva bevittna våld (s. 177). Men finns det skäl att stanna upp och reflektera över de uteblivna effekter som

utredningen lyfter? Finns det skäl att lyfta blicken till hur det ser ut inom fältet mäns våld mot kvinnor och barn generellt?

Inom det straffrättsliga området märks till exempel ett minskat användande av brottet grov kvinnofridskränkning från polis och åklagare liksom en minskad andel fällande domar för sagda brott (Brå 2019). En studie som Roks har låtit göra kallad Våld och vårdnad visar att socialtjänsten i sina barnutredningar liksom dömande instanser i vårdnadsmål, intar en inställning som urskuldrar fäderns våld mot mammor och barn. I motsatt riktning går bedömningen av mammors påståenden om att pappan har varit våldsamt: det leder till ett processuellt tapp för henne, hon belastas med misstanken om att brista i sitt ansvar som vårdnadshavare, nämligen genom att inte främja samarbete genom sin anklagelse (Diesen 2016).

Våld intar inte alls den allvarliga plats på föräldraskapets/vårdnadsfrågans arena som det gör i utredningens mycket insiktsfulla skildring av våldets konsekvenser.

En möjlig tolkningsram rörande studiens Våld och vårdnads resultat kan hämtas i sociologen Maria Erikssons avhandling (Eriksson 2003). Eriksson visar hur socialtjänstens utredare värjer sig mot att hålla samman begreppet "pappa" med förekomsten av våld. När våldet synliggjordes i materialet omskrevs det av socialtjänsten så att aktören – pappan som slog – försvann ur framställningen. När pappan däremot var synlig, osynliggjordes istället våldet.

Eriksson tolkar det som att gestalten pappa, inom en i samhället tongivande diskurs om jämställdhet, bär en så stark positiv laddning att den till och med kan överskugga den enskilde mannens våldsutövning mot sitt eget barn.

Vår oro

Mot bakgrund av det sagda vill vi lyfta vår oro rörande reformer på området mäns våld mot kvinnor och barn. Mycket pekar mot att det motstånd som finns mot att ta in och giltiggöra barns utsatthet för pappors våld är både segt och dynamiskt: de reformer som vidtagits har inte förmått stärka barns ställning på sätt som förhoppningarna var.

Finns det därför en risk att också ett brott som barnfridskränkning kommer att misslyckas med att fylla sitt syfte? Kommer till och med kriminaliseringen, istället för att stärka barns skydd mot närståendes våld, istället att leda till att det blir ytterligare svårt att få en fällande dom rörande exempelvis grov kvinnofridskränkning?

Sagt med andra ord – tänk om det som skulle ge tyngd åt barnets utsatthet, nämligen det våld som pappan utövat mot mamman (huvudbrottet), när detta våld kopplas till barnet, görs till del av den jämställdhetsdiskurs som inte vill se pappan och våldet samtidigt: Istället för att huvudbrottet lyfter barnets utsatthet för pappans våld, kommer pappans godhet att förminska huvudbrottets allvar.

Mot bakgrund av det minskade antalet åtal och fällande domar för brottet grov kvinnofridskränkning och med bakgrund av den ovilja att se fäderns våld mot barn som allvarligt, kan inte Roks avstå från att lyfta denna risk.

Roks hade sett det som betryggande om utredningen hade lyft att dess skarpa ställningstagande för barnets rätt att slippa uppleva att en omsorgsperson utsätter en annan omsorgsperson faktiskt bryter med hur socialtjänst och dömande instanser de facto betraktar denna brottslighet.

Rådande spänning mellan utredningens positionering – brottsligheten är allvarlig men förstås som helt okönad – och verkligheten – kön är en central tolkningsparameter

medan barns våldsutsatthet minimaliseras – inbjuder till oro när den inte diskuteras som en del av det samhälle där barn ska ges trygghet och skydd mot våldsutsatthet.

Vår slutsats

Roks menar inte att sagda oro är skäl att inte genomföra kriminaliseringen. Dock menar vi å det bestämdaste att det dynamiska motstånd som finns mot att ge reformer som för barns och kvinnors skydd mot mäns våld genomslag, med styrka talar för att *kriminaliseringen måste omfatta även risken för bevittnande.*

Referenser

Diesen, Eva (2016): Våld och vårdnad. Lagstiftning och praxis. Roks.

Eriksson, Maria (2003): I skuggan av pappa. Familjerättens hantering av fäders våld. Gondolin.

I detta ärende har ordförande Jenny Westerstrand beslutat och författat remissen. Susanna Eriksson och Monica Skan har deltagit i handläggningen.

Stockholm 2019-09-20

Jenny Westerstrand
Ordförande Roks